

Пирог О.В.¹, Колінко Н. О.², Бердей Н.В.³

ORCID: ¹0000-0002-6714-3079; ²0000-0001-7458-2849; ³0009-0009-2742-0121

Національний університет «Львівська політехніка»
Кафедра менеджменту і міжнародного підприємництва

ЗОВНІШНЯ ТОРГОВЕЛЬНА ПОЗИЦІЯ УКРАЇНИ У ЄС: ВИВЧЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ ЗМІНИ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

<https://doi.org/10.23939/smeu2024.02.323>

© Пирог О.В., Колінко Н.О., Бердей Н.В., 2024

В умовах поглиблення процесів європейської інтеграції, у статті здійснено аналізування основних зовнішньоторгових партнерів України. З метою вивчення тенденцій зміни зовнішньої торгівлі у період дії воєнного стану, у статті використано 3 аналітичні періоди: I кв. 2020 р., I кв. 2022 р., I кв. 2024 р. Для формування груп зовнішньоторгових партнерів використано кластерний аналіз, який реалізовано у SPSS від IBM. За його результатами у перший кластер, що містить країни з найбільшим вартісними обсягами експортно-імпорتنих операцій зараховано Польщу та Німеччину, що характерно для кожного із досліджених періодів. Водночас в умовах дії воєнного стану збільшилась відстань у показниках зовнішньої торгівлі України та окремих країн ЄС, що призвело до зміни кількості кластерів та виділення у I кв. 2024 р. кластеру 2.2, до якого увійшли Греція, Чехія, Франція, Словаччина, Болгарія.

Ключові слова: експорт; імпорт; зовнішньоторгові партнери; кластерний аналіз; Україна; ЄС.

Постановка проблеми

Як відомо, важливою складовою європейської інтеграції України є торговельне співробітництво із країнами ЄС, завдяки чому українські підприємства отримали спрощений доступ на ринки Європейського Союзу (в умовах дії поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі) та утвердили свої позиції на ньому. Зокрема, мова йде про продукцію агропромислового виробництва, за експортом якої Україна лідирувала на ринку ЄС у 2020 р.

Загалом країни ЄС стали ключовими зовнішньоторговими партнерами України, питома вага торгівлі товарами та послугами із країнами ЄС становила 41% від загального обсягу торгівлі України у 2021 р. В умовах дії поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, на кінець 2021 р. двостороння торгівля України та ЄС досягла найвищого рівня та становила 52,4 млрд євро. Це значення у двічі перевищувало об'єм торгівлі до її запровадження у 2016 році. Слід зазначити те, що понад 10 тис. українських компаній експортували свою продукцію до ЄС [1].

Водночас потенціал торговельного співробітництва із ЄС перебуває у також площині формування стійкого виробничо-технологічного циклу, що забезпечує модернізацію виробничих структур та підвищення їх конкурентних позицій [2]. Також підвищення рівня продукції та її урізноманітнення (вихід на межі агропромислового виробництва) дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняних виробників на світовому ринку, що сприятиме економічному зростанню в середині країни.

Актуальність дослідження

З моменту повномасштабного вторгнення РФ відбувся поштовх у процесах європейської інтеграції, Україна набула статус кандидата на членство в Європейському Союзі. Проте в умовах дії воєнного стану багато підприємств припинили свою діяльність, відбулись руйнування промислової та цивільної інфраструктури, зросла міграція працездатного населення, що призвело до економічного спаду. В умовах дії воєнного стану відбулись також і обмеження зовнішньої торгівлі, руйнування ланцюгів поставок, спричинені військовими діями, що вплинуло на зовнішню торговельну позицію України.

За даними Державної служби України, у першому кварталі 2024 р. відбувається економічне зростання. Згідно прогнозу макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2024-2026 роки очікується адаптація бізнесу, відновлення діяльності та зовнішньоекономічних операцій [3]. Водночас статус кандидата на членство в ЄС вимагає від України виконання євроінтеграційних зобов'язань щодо зближення законодавства, розвитку торговельних відносин із країнами ЄС, секторальної інтеграції у Внутрішній ринок ЄС, участі у ключових програмах ЄС тощо. У цих умовах виникає потреба дослідження зовнішньої торговельної позиції України у ЄС, що передбачає вивчення тенденцій зміни у період дії воєнного стану.

Формулювання гіпотез і постановка цілей.

Відповідно до поставленої проблематики, у статті слід дослідити зовнішню торгівлю із країнами ЄС та тенденції її зміни у період дії воєнного стану, для чого слід використати кластерний аналіз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зовнішнє торговельне становище України ретельно досліджене та ґрунтовно вивчене у працях таких вчених-економістів як Корицька О. і Литвин Ю.; Ковбатьок М. В., Ковбатьок Г. О., Шкляр В. В. та Петухов А. С.; Савчук С.; Сментина Н.; Куцмус Н. М., Прокопчук О. А. та Усюк Т. В. тощо [4-8]. Розглянемо їх докладно.

Важливість торгівлі товарами для економічного розвитку країни та регіонів обґрунтовано у праці Корицької О. і Литвин Ю. [4]. Авторами здійснено статистичний аналіз динаміки та структури експорту та імпорту України, за результатами чого визначено економічні тренди. Проте у статті використано статистичні дані лише за однією групою товарів («Мило та мильні засоби»), що не має змоги оцінити зовнішню торгівлю України загалом.

Динаміку та структуру зовнішньоторговельного портфелю України проаналізовано у [5], для чого досліджені показники експорту й імпорту України за період 2018 – 2022 років, визначені головні торговельні партнери та оцінено вплив зовнішньої торгівлі на економіку України. З метою зміцнення позицій України в системі міжнародних торговельних відносин та підвищення стійкості країни до сучасних викликів, у статті Куцмус Н. М.,

Прокопчук О. А. та Усюк, Т. В. проведено статистико-економічний аналіз, що забезпечило збір і обробку даних щодо динаміки та параметрів економічного зростання світу і міжнародної торгівлі. За результатами проведено ідентифікацію ролі України в міжнародних торговельних потоках [6]. Водночас авторами не вивчено показники експорту й імпорту України у актуальний період часу (2024 р.), що при наявності статистичних даних можна уважати упущенням використаних моделей. На відмінну від них, вплив воєнного стану на ефективність управління зовнішньоекономічними процесами оцінено у праці Савчук С., для чого використані динамічні моделі. Тож, бачимо значне поширення трендових моделей при аналізуванні зовнішньоекономічних показників держави [7].

Вплив війни на експорт проаналізовано у [8]. За результатами дослідження виявлено загальні тенденції експорту товарів та послуг, зміну його географічної структури, що дозволило стверджувати про нерівномірність скорочення експорту за секторами національної економіки.

Водночас, у дослідженнях економічної дипломатії та міжнародних торговельних та економічних відносин загалом поширеним є застосування кластерного аналізу, що реалізовано у працях Яценко О. М., Завадської Ю. С., Лиськової Л. М., Іващук О. В., Федоришин Н. Ю., Братішко Ю. С., Посилкіної О. В. тощо [9-13]. Розглянемо їх ретельно.

Яценко О. М., Завадська Ю. С., Лиськова Л. М. здійснили кластеризацію за показниками ефективності провадження політики інноватизації для агропромислового сектору. Він, як відомо, характеризується високим рівнем врожайності, низькою часткою ресурсних витрат, високими стандартами життя населення, що використано як аналітичні показники. Кластеризацію авторами реалізовано методом K Means [9]. У праці Іващук О. В. здійснено групування за рівнем Індексу економічної дипломатії, для чого також використано метод кластеризації K-Means. [10].

Групування країн світу за показниками економічного розвитку, зовнішньоекономічних зв'язків та можливої співпраці між аналізованими країнами здійснено у [11]. За результатами кластеризації України увійшла до кластеру 4, що складається з країн ЄС з середнім та низьким рівнем розвитку, малих держав ЄС, країн ЄС нової хвилі та України.

З метою характеристики інформаційного потенціалу України, у праці Братішко Ю. С., Посилкіної О. В. «Сучасні методичні підходи до оцінки сталого соціально-економічного розвитку фармацевтичних підприємств України» здійснено кластерний аналіз областей України за релевантними ознаками [12].

Комплексний науково-методичний підхід до оцінювання ефективності торговельної співпраці країн, що передбачає бенчмаркінг умов торговельної співпраці, економіко-математичного моделювання на основі кластерного аналізу наявних особливостей співпраці здійснено у [13]. За його результатами оцінено результативність впроваджуваних заходів щодо розвитку торговельних відносин з країнами регіону.

За результатами аналізування останніх досліджень та публікацій за проблемою можемо стверджувати про недостатність розкриття у науковій літературі сучасних тенденцій зовнішньоторговельних відносин України та ЄС. Також вкажемо на необхідність оцінювання зовнішньої торговельної позиції України в умовах реалізації євроінтеграційних процесів в актуальний період часу, що передбачає вивчення тенденцій зміни за час дії воєнного стану.

Можемо також стверджувати про доцільність використання кластерного аналізу, що широко застосовується у дослідженнях міжнародних економічних відносин. Він передбачає групування країн, регіонів, підприємств, для чого рекомендовано низку методів.

Виклад основного матеріалу.

З метою аналізування зовнішньої торгівлі України та ЄС, використаємо показники динаміки експорту та імпорту товарів із країнами ЄС, які розміщені як статистика зовнішнього сектору, що складена Національним банком України [14]. Статистика зовнішнього сектору України складена за методологією 6-го видання «Керівництва з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції» [15]. У аналітичну модель включимо два показники: X_1 – експорт товарів за країнами ЄС (відповідно до КПБ6), млн. дол. США; X_2 – імпорт товарів за країнами ЄС (відповідно до КПБ6), млн. дол. США.

Із метою вивчення тенденцій зміни зовнішньої торгівлі України у період дії воєнного стану, узагальнимо дані за 3 аналітичними періодами:

1. I кв. 2020 р., що характеризувався скороченням обсягів світової торгівлі, сповільнення економічної активності у провідних країнах світу, падінням світових цін на нафту тощо [16];

2. I кв. 2022 р., який супроводжувався обмеженнями на зовнішню торгівлю, відсутністю поставок до Російської Федерації та Республіки Білорусь, причинами яких стали воєнні дії, що розпочались у лютому 2022 р. [17].

3. I кв. 2024 р., супроводжується відновленням призупиненої у період війни діяльності для 90% вітчизняних підприємств, тенденціями щодо адаптивності і зростання вітчизняної економіки, поновленням втраченого інфраструктурного забезпечення тощо [18].

Вхідні дані кластерного аналізування узагальнені в табл. 1.

Таблиця 1

Вхідні дані кластерного аналізу у I півріччі 2020-2024 р.

Країни ЄС	Позн.	Показники					
		I кв. 2020 р.		I кв. 2022 р.		I кв. 2024 р.	
		X ₁	X ₂	X ₁	X ₂	X ₁	X ₂
Європейський союз – 27 країн	ЄС-27	3 758	5 409	5 574	5 654	5 616	7 794
Австрія	C_1	114	151	237	177	151	130
Бельгія	C_2	80	114	88	127	123	149
Болгарія	C_3	126	78	204	69	291	450
Греція	C_4	55	54	39	82	103	571
Данія	C_5	26	61	28	80	30	61
Естонія	C_6	22	37	26	23	15	33
Ірландія	C_7	53	47	34	39	24	50
Іспанія	C_8	397	216	597	170	814	207
Італія	C_9	512	461	596	345	483	500
Кіпр	C_10	8	5	11	4	35	5
Латвія	C_11	54	35	42	39	65	54
Литва	C_12	101	212	132	184	119	235
Люксембург	C_13	5	4	3	3	0	3
Мальта	C_14	3	107	1	2	18	3
Нідерланди	C_15	443	224	545	200	441	203
Німеччина	C_16	299	1153	385	1075	534	1221
Польща	C_17	636	966	1216	834	995	1593
Португалія	C_18	74	19	59	14	59	16
Румунія	C_19	203	138	352	92	541	368
Словаччина	C_20	118	213	271	172	252	454
Словенія	C_21	11	61	12	58	22	61
Угорщина	C_22	152	397	248	210	116	262
Фінляндія	C_23	12	58	24	42	10	44
Франція	C_24	107	451	157	358	146	435
Хорватія	C_25	8	18	13	14	22	16
Чехія	C_26	125	255	233	329	189	500
Швеція	C_27	15	133	20	74	17	168
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	C_28	138	229	144	220	119	276

Використовуючи отримані аналітичні дані, нами сформовано кластери основних торгових партнерів України серед країн ЄС (рис. 1). У I кв. 2020 р. (рис. 1а) отримано 4 кластери, серед яких до групи країн найбільших торгових партнерів України віднесено Польщу та Німеччину (кластер 1). До другої групи країн за обсягами зовнішньоторгових операцій зараховано Іспанію, Італію та Нідерланди (кластер 2). До кластеру 3 належать такі країни як Румунія, Австрія, Бельгія, Болгарія, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Чехія, Словаччина, Литва, Франція, Угорщина, що поступаються попереднім за обсягами зовнішньоторговельних операції із Україною. Для кластеру 4 характерний найменший обсяг експортно-імпортних операцій із Україною. До нього віднесено останню групу країн (Швеція, Мальта, Португалія, Латвія, Ірландія, Греція, Хорватія, Люксембург, Кіпр, Данія, Естонія, Фінляндія, Словенія).

У першому кварталі 2022 р. бачимо збереження першого кластеру (Польща та Німеччина) за показниками зовнішньої торгівлі України та країн ЄС (рис. 16).

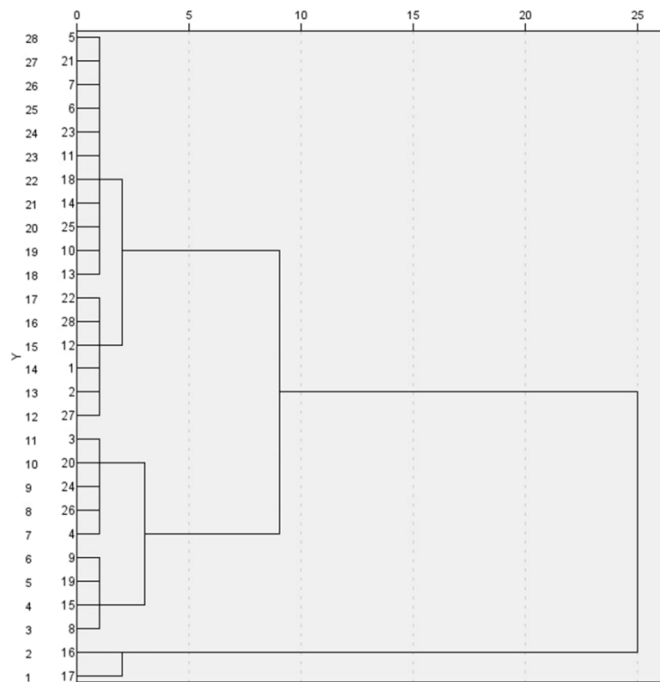
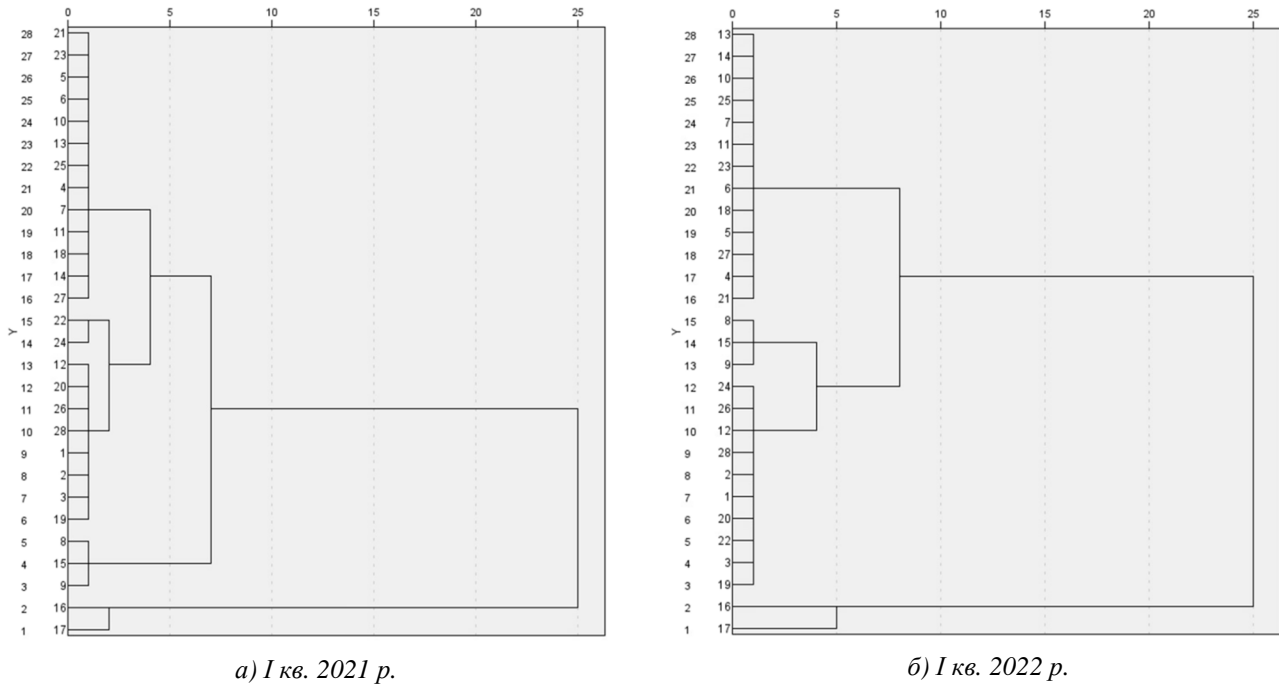

Рис. 1. Дендродіаграма кластерів зовнішньоторгових партнерів України у I кв. 2022-2024 рр.

Щодо другого кластеру країн, до якого належали Іспанія, Італія, Нідерланди, то за обсягами досліджуваних показників їх випередили Румунія, Болгарія, Угорщина, Словаччина, Австрія, Бельгія, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Литва, Чехія, Франція (кластер 2). Водночас збереження структури зовнішньої торгівлі дозволило зарахувати Іспанію, Італію, Нідерланди до кластеру 3 (рис. 16). Водночас кластер 4 (Швеція, Мальта, Португалія, Латвія, Ірландія,

Греція, Хорватія, Люксембург, Кіпр, Данія, Естонія, Фінляндія, Словенія) не зазнав змін у I кв. 2022 р.

Щодо I кварталу 2024 р., то спостерігаємо збільшення відстані у значеннях показників зовнішньої торгівлі України та окремих країн ЄС, що призвело зміни кількості кластерів (рис. 1в). За даними показників I кв. 2024 р. до кластеру найбільших торгових партнерів України як і у попередніх періодах належать Польща та Німеччина (кластер 1). До кластеру 2 зараховано 2 групи країн: кластер 2.1 (Іспанія, Італія, Нідерланди, Румунія); кластер 2.2 (Греція, Чехія, Франція, Словаччина, Болгарія). Це можемо пояснити не лише тенденціями щодо відновлення діяльності вітчизняних підприємств, що була призупинена із початку війни, а і адаптивністю економіки, зміни глобальних ланцюгів постачання та їх остаточною переорієнтацією на країни ЄС, утвердженням нових енергетичних та логістичних зв'язків. За винятком зростаючих обсягів торгівлі із Румунією, Болгарією, Словаччиною, кластер 3 (Швеція, Австрія, Бельгія, Литва, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Угорщина) та кластер 4 (Люксембург, Кіпр, Хорватія, Мальта, Португалія, Латвія, Фінляндія, Естонія, Ірландія, Словенія, Данія) демонструють стабільність досліджуваних показників.

Результати кластеризації зовнішньоторгових партнерів у I кв. 2022-2024 рр. здійснено в табл. 2. У процесі розрахунків підтверджено їх точність. Нами використано метод Варда, який передбачає відстань між кластерами як суми квадратів евклідових відстаней від окремих спостережень кожного кластера до цього кластерного середнього значення, що забезпечує виявлення близько розташованих кластерів [19].

Таблиця 2

**Результати кластеризації зовнішньоторгових партнерів України
у I кв. 2022-2024 рр.**

Кластери	Періоди		
	I кв. 2020 р.	I кв. 2022 р.	I кв. 2024 р.
1	Польща, Німеччина	Польща, Німеччина	Польща, Німеччина
2	Іспанія, Італія, Нідерланди	Румунія, Болгарія, Угорщина, Словаччина, Австрія, Бельгія, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Литва, Чехія, Франція	2.1 Іспанія, Італія, Нідерланди, Румунія
			2.2 Греція, Чехія, Франція, Словаччина, Болгарія
3	Румунія, Австрія, Бельгія, Болгарія, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Чехія, Словаччина, Литва, Франція, Угорщина	Іспанія, Італія, Нідерланди	Швеція, Австрія, Бельгія, Литва, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Угорщина
4	Швеція, Мальта, Португалія, Латвія, Ірландія, Греція, Хорватія, Люксембург, Кіпр, Данія, Естонія, Фінляндія, Словенія	Словенія, Греція, Швеція, Данія, Португалія, Естонія, Фінляндія, Латвія, Ірландія, Хорватія, Кіпр, Мальта, Люксембург	Люксембург, Кіпр, Хорватія, Мальта, Португалія, Латвія, Фінляндія, Естонія, Ірландія, Словенія, Данія

Резюме обробки статистичних даних кластеризації зовнішньоторгових партнерів України у I кв. 2022-2024 рр. у середовищі SPSS наведено на рис. 2. Слід зазначити дійсність використаних даних для кожного із досліджуваних періодів (I кв. 2020 р., I кв. 2022 р., I кв. 2024 р.).

Case Processing Summary^a

Valid		Cases Missing		Total	
N	Percent	N	Percent	N	Percent
28	100.0	0	.0	28	100.0

a. Ward Linkage

Рис. 2. Резюме обробки статистичних даних кластеризації зовнішньоторгових партнерів України у I кв. 2022-2024 рр.

Висновки

За результатами кластеризації зовнішньоторгових партнерів України в умовах євроінтеграції у I кв. 2022-2024 рр. можемо зробити низку істотних висновків. Протягом досліджуваного періоду до групи найбільших зовнішньоторгових партнерів України у ЄС належать Польща та Німеччина. До другої групи країн за обсягами зовнішньоторгових операцій зараховано Іспанію, Італію та Нідерланди, які проте у I кв. 2022 р. в умовах обмежень України на зовнішню торгівлю знизили обсяги експортно-імпортних операцій з Україною на користь кластеру 3 (Румунія, Австрія, Бельгія, Болгарія, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Чехія, Словаччина, Литва, Франція, Угорщина). Для кластеру 4 характерний найменший обсяг експортно-імпортних операцій із Україною, до нього віднесено останню групу країн (Швеція, Мальта, Португалія, Латвія, Ірландія, Греція, Хорватія, Люксембург, Кіпр, Данія, Естонія, Фінляндія, Словенія).

У мовах відновлення діяльності вітчизняних підприємств, що була призупинена із початку війни, адаптивності економіки України, зміни глобальних ланцюгів постачання та їх остаточної переорієнтації на країни ЄС, у I кв. 2024 р. збільшилась відстань у показниках зовнішньої торгівлі України та окремих країн ЄС. Це призвело до поділу кластеру 2 на дві групи країн: кластер 2.1 (Іспанія, Італія, Нідерланди, Румунія), кластер 2.2 (Греція, Чехія, Франція, Словаччина, Болгарія). Це дає підстави для розвитку торговельних відносин із країнами ЄС, секторальної інтеграції у внутрішній ринок ЄС тощо.

Перспективи подальших досліджень

У подальших дослідженнях за проблемою слід дослідити зовнішню інвестиційну позиції України.

Список літератури

1. Офіційний сайт комунікаційної команди Офісу Віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/integration/euintegration/>
2. Могиль В. (2023.) Європейська інтеграція як перспективний напрям модернізації України. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління, № 3(63), С. 78-82. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3\(63\)-11](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3(63)-11).
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення основних прогностичних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2024-2026 роки» №1315 від 15.12.2023 р.
4. Корицька О., Литвин Ю. (2024). Статистичний аналіз зовнішньої торгівлі України: цифрові інструменти дослідження (на прикладі львівської області). Економіка та суспільство, № 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-13>.
5. Ковбатиюк М. В., Ковбатиюк Г. О., Шкляр В. В., Петухов А. С. (2024). Аналіз сучасного стану зовнішньоторговельних відносин України за видами торговельних потоків. Economic Synergy, № 2, С. 85-104. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-2-6>.
6. Куцмус Н. М., Прокопчук О. А., Усюк Т. В. (2020). Україна в системі глобальної економіки: торговельний аспект. Економіка АПК, № 4, С. 94-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2020_4_12..

7. Савчук С. (2024). Features of the digitalization of the foreign economic activities of enterprises under the conditions of the military state. *Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry)*, № 1(29), С. 144–151. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2024-1\(29\)-143-151](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2024-1(29)-143-151)
8. Сментина Н. (2024). Інструменти державного регулювання експорту в умовах воєнного стану. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, № 326(1), С. 128-134. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-22>.
9. Яценко О. М., Завадська Ю. С., Лиськова Л. М. (2024). Геостратегічне вікно можливостей інноваційно-інвестиційної модернізації України: інституціональне регулювання та організаційно-економічні механізми розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*, Том 9. № 1, С. 179 – 188.
10. Івашук О. В. (2024). Економічна дипломатія України в умовах нового світового порядку. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини». Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 251 с.
11. Федоришин Н. Ю. (2007). Теоретичні моделі міжнародної економічної інтеграції та їх адаптивність до умов перехідної економіки. *Problems of Foreign Economic Relations Development and Attraction of Foreign Investments: Regional Aspect. Collection of Scientific Works*. Donetsk: DonNU. С. 330-338.
12. Братішко Ю. С., Посилкіна О. В. (2015). Сучасні методичні підходи до оцінки сталого соціально-економічного розвитку фармацевтичних підприємств України. *Пространственные аспекты развития социально-экономических систем: экономика, образование и здравоохранение : моногр.* Ополе, Польша, С. 234-240.
13. Дугінець Г., Омран Х. З. (2023). Торговельні відносини України з країнами близького сходу та північної Африки. *Журнал європейської економіки*. Вип. 21(4), С. 482-98. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1624>.
14. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#4>.
15. Керівництво з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції (2009). URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/bopman6.htm>.
16. Світова торгівля у першому кварталі 2020 р. (2020). Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/svitova-torgivlya1.pdf>.
17. Підсумки зовнішньої торгівлі товарами України в I кварталі 2023 р. (2023). Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/pidsumky-zovnishnyoi-torgivli-tovaramy-ukraine-v-i-kvartali-2023.pdf>.
18. Інвестиційна діяльність в Україні за 1 квартал 2024 року (2024). Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9cb46b66-6285-4f7f-a08e-f450f32f0cb2&title=InvestitsiinaDiialnistVUkrainiZa1-Kvartal2024-Roku>.
19. Ward Jr. J. H. (1963). Hierarchical grouping to optimize an objective function. *Journal of the American statistical association*. № 58(301). pp. 236-244.

References

1. Official website of the communication team of the Office of the Vice Prime Minister on European and Euro-Atlantic integration. Available at: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/integration/euintegration/>.
2. Mogył V. (2023) Yevropeiska intehratsiia yak perspektyvnyi napriam modernizatsii Ukrainy [European integration as a promising direction of Ukraine's modernization]. *Scientific Works of Interregional Academy of Personnel Management. Political Sciences and Public Management*, Vol. 3(63), pp. 78-82. Available at: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3\(63\)-11](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3(63)-11)
3. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Pro skhvalennia osnovnykh prohnoznykh makropokaznykiv ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy na 2024-2026 roky ["On the approval of the main forecast macro-indicators of the economic and social development of Ukraine for 2024-2026"] No. 1315 dated 15.12.2023.
4. Korytska O., Lytvyn Yu. (2024). Statystychnyi analiz zovnishnoi torhivli ukrainy: tsyfrovi instrumenty doslidzhennia (na prykladi lvivskoi oblasti). [Statistical analysis of Ukraine's foreign trade: digital research tools (on the example of Lviv region)]. *Economy and society*, issue 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-13>.

5. Kovbatiuk M. V., Kovbatiuk G. O., Shklyar V. V., Petukhov A. S. (2024). Analiz suchasnoho stanu zovnishnotorhovelnykh vidnosyn Ukrainy za vydamy torhovelnykh potokiv [Analysis of the current state of foreign trade relations of Ukraine by types of trade flows.]. *Economic Synergy*, Vol. 2, pp. 85–104. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-2-6>
6. Kutsmus N. M., Prokopchuk O. A., Usyuk T. V. (2020). Ukraine in the system of the global economy: trade aspect [Ukraina v systemi hlobalnoi ekonomiky: torhovelnyi aspekt]. *Ekonomika APK [Economy APK]*, Vol. 4, pp. 94–104. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2020_4_12.
7. Savchuk S. (2024). Features of the digitalization of the foreign economic activities of enterprises under the conditions of the military state. *Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry)*. Vol. 1(29). pp. 144–151. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2024-1\(29\)-143-151](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2024-1(29)-143-151).
8. Smentina N. (2024). Instrumenty derzhavnoho rehuliuвання eksportu v umovakh voiennoho stanu. [Instruments of state regulation of exports under martial law]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, Vol. 326(1), pp. 128–134. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-22>.
9. Yatsenko O. M., Zavadzka Yu. S., Lyskova L. M. (2024). Heostrategichne vikno mozhlyvosti innovatsiino-investytsiinoi modernizatsii Ukrainy: instytsionalne rehuliuвання ta orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy rozvytku zovnishnoekonomichnoi diialnosti ahrarnykh pidpryemstv [Geostrategic window of opportunities for innovation and investment modernization of Ukraine: institutional regulation and organizational and economic mechanisms of development of foreign economic activity of agrarian enterprises]. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, Vol. 9, issue 1, pp. 179–188.
10. Ivashchuk O. V. (2024). Economic diplomacy of Ukraine in the conditions of the new world order. Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 292 "International Economic Relations". West Ukrainian National University, Ternopil.
11. Fedoryshyn N.Yu. (2007). Teoretychni modeli mizhnarodnoi ekonomichnoi intehtatsii ta yikh adaptyvnyist do umov perekhidnoi ekonomiky [Theoretical models of international economic integration and their adaptability to the conditions of the transition economy]. *Problems of Foreign Economic Relations Development and Attraction of Foreign Investments: Regional Aspect. Collection of Scientific Works*. Donetsk: DonNU, pp. 330–338.
12. Bratishko Yu. S., Posylkina O. V. (2015). Suchasni metodychni pidkhody do otsinky staloho sotsialno-ekonomichnoho rozvytku farmatsevtichnykh pidpryemstv Ukrainy [Modern methodological approaches to the assessment of sustainable socio-economic development of pharmaceutical enterprises of Ukraine]. *Spatial aspects of the development of social and economic systems: economics, education and healthcare: monogr.* Opole, Poland, pp. 234–240.
13. Duginets G., Omran Kh. Z. (2023). Torhovelni vidnosyny Ukrainy z krainamy blyzkoho skhodu ta pivnichnoi Afryky [Trade relations of Ukraine with the countries of the Middle East and North Africa]. *Journal of European Economy*, Vol. 21(4), pp. 482–98. Available at: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1624>.
14. Official website of National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#4>
15. Balance of payments and international investment position manual (2009). Available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/bopman6.htm>
16. Svitova torhivlia u pershomu kvartali 2020 r. [World trade in the first quarter of 2020] (2020). Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen [National Institute for Strategic Studies]. Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/svitova-torgivlya1.pdf>
17. Pidsumky zovnishnoi torhivli tovaramy Ukrainy v I kvartali 2023 r. [Results of foreign trade in goods of Ukraine in the 1st quarter of 2023] (2023). Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen [National Institute for Strategic Studies]. Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/pidsumky-zovnishnyoi-torgivli-tovaramy-ukraine-v-i-kvartali-2023.pdf>
18. Investytsiina diialnist v Ukraini za 1 kvartal 2024 roku [Investment activity in Ukraine for the 1st quarter of 2024] (2024). Ministry of Economy of Ukraine. Available at: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9cb46b66-6285-4f7f-a08e-f450f32f0cb2&title=InvestitsiinaDiialnistVUkrainiZa1-Kvartal2024-Roku>
19. Ward Jr. J. H. (1963). Hierarchical grouping to optimize an objective function. *Journal of the American statistical association*, Vol. 58(301), pp. 236–244.

FOREIGN TRADE POSITION OF UKRAINE IN THE EU: STUDY OF CHANGE TRENDS DURING THE PERIOD OF MARITAL STATUS

© Pyroh O.V., Kolinko N.O., Berdei N.V., 2024

In the conditions of deepening the processes of European integration, the article analyses the main foreign trade partners of Ukraine. In order to study trends in changes in foreign trade during the period of martial law, the article uses 3 analytical periods: 1st quarter 2020, 1st quarter 2022, 1st quarter 2024. Cluster analysis implemented in SPSS from IBM was used to form groups of foreign trade partners.

During the studied period, Poland and Germany belong to the group of the largest foreign trade partners of Ukraine in the EU. Spain, Italy and the Netherlands are included in the second group of countries in terms of the volume of foreign trade operations, which, however, in the 1st quarter in 2022, due to Ukraine's restrictions on foreign trade, the volume of export-import operations with Ukraine was reduced in to cluster 3 (Romania, Austria, Belgium, Bulgaria, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the Czech Republic, Slovakia, Lithuania, France, Hungary). Cluster 4 is characterized by the lowest volume of export-import transactions with Ukraine, and it includes the last group of countries (Sweden, Malta, Portugal, Latvia, Ireland, Greece, Croatia, Luxembourg, Cyprus, Denmark, Estonia, Finland, Slovenia).

In terms of resuming the activity of domestic enterprises, which was suspended since the beginning of the war, the adaptability of the Ukrainian economy, changes in global supply chains and their final reorientation to EU countries, in the 1st quarter 2024, the distance between foreign trade indicators of Ukraine and individual EU countries increased. This led to the division of cluster 2 into two groups of countries: cluster 2.1 (Spain, Italy, the Netherlands, Romania), cluster 2.2 (Greece, the Czech Republic, France, Slovakia, Bulgaria). This provides grounds for the development of trade relations with EU countries, sectoral integration into the EU Internal Market, etc.

Keywords: export; import; foreign trade partners; cluster analysis; Ukraine; EU.